

УДК 347.77(477):061.1ЄС(045)

DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2019-34-81-89>

Гармонізація законодавства України та Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності

Киричук А.С.

*Магістр права, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри права,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця, вулиця Соборна, 87, Вінницька область, 21000, Україна
тел.: (067) 41-577-62, e-mail: yurangel@meta.ua
ORCID: 0000-0002-7225-6767*

Шевчук Т.М.

*Старший викладач кафедри права,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця, вулиця Соборна, 87, Вінницька область, 21000, Україна
тел.: (067) 28-401-48, e-mail: Shevchuk75@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8101-9149*

Harmonization of the legislation of Ukraine and the European Union in the field of intellectual property

Kyrychuk A.S.

*Master of law, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Law
Vinnitsa trade and economic institution
of Kyiv National Trade and Economy University
Vinnitsa, Soborna str., 87, 21000, Ukraine
tel.: (067) 41-577-62, e-mail.: yurangel@meta.ua
ORCID: 0000-0002-8802-9419*

Shevchuk T.M.

*Senior Lecturer of Law Department,
Vinnitsa trade and economic institution
of Kyiv National Trade and Economy University
Vinnitsa, Soborna str., 87, 21000, Ukraine
tel.: (067) 28-401-48, e-mail.: Shevchuk75@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8802-9419*

Анотація. Гармонізація законодавства України з правом Європейського союзу є однією з важливих умов поглиблення співпраці нашої країни з європейськими інтеграційними об'єднаннями та їх державами-членами. Вона створює необхідні передумови для переходу до наступних стадій інтеграції, включаючи членство України в Євросоюзі. Укладання Україною УПС з ЄС, а також ухвалення інших документів, які визначали правові засади співпраці між Євросоюзом та Україною, створило належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу закладає правові засади для появи правового середовища, наближеного до вже існуючого в країнах-членах Союзу, і тим самим допомагає залучити бізнесменів з країн-членів європейських інтеграційних об'єднань до більш активної діяльності в Україні. Така присутність повинна сприяти економічному розвитку країни, а також залученню іноземних інвестицій в українську економіку. Важливо враховувати, що глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності практично вже сформувалася. Україна повинна адаптуватися до неї, щоб найближчим часом не стати відмежованою від світових тенденцій економічного й технологічного розвитку. Тому гармонізація національного законодавства в сфері інтелектуальної власності з європейським – це наше зобов'язання і перед міжнародними партнерами також. На жаль, нині в Україні щодо захисту інтелектуальної власності існує ціла низка глибоких проблем, серед яких: нестабільність умов для винахідницької та раціоналізаторської діяльності, недорозвиненість елементів, що забезпечують комерціалізацію і захист запатентованих досягнень, використання неліцензійного програмного забезпечення, фальсифікованих і контрафактних товарів, високий рівень інтернет-піратства, неефективна та непрозора система збору роялті тощо. Статтю присвячено аналізу процесу оновлення нормативної бази України в контексті підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Зроблено акцент на характеристиці змісту Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності та проекту Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року, як прояву гармонізації правових норм між Україною та ЄС.

Ключові слова: Угода про асоціацію, інтелектуальна власність, система органів державної влади, правова охорона.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 5.

Annotation. Harmonization of the legislation of Ukraine with the law of the European Union is one of the important conditions for deepening the cooperation of our country with the European integration associations and their Member States. It creates the necessary preconditions for the transition to the next stages of integration, including Ukraine's membership in the European Union. Ukraine's conclusion of the PCA with the EU, as well as the adoption of other documents defining the legal basis for cooperation between the EU and Ukraine, created the necessary prerequisites for the harmonization of Ukrainian legislation with EU law. In addition, the harmonization of Ukrainian legislation with EU law sets the stage for the emergence of a legal environment similar to that already existing in the EU member states, thereby helping to attract business people from European Union member states to more active activity in Ukraine. Such presence should contribute to the economic development of the country, as well as attracting foreign investment in the Ukrainian economy. It is important to bear in mind that the global system of regulation of protection of intellectual property is almost formed. Ukraine needs to adapt to it so that it does not become dissociated from the global trends of economic and technological development in the near future. Therefore, the harmonization of national legislation in the field of intellectual property with the European one is our obligation to our international partners as well. Unfortunately, there are now a number of deep-seated problems in the protection of intellectual property

in Ukraine, including: instability of inventive and innovative activities, underdevelopment of elements that ensure commercialization and protection of patented achievements, use of unlicensed software, counterfeit and counterfeit goods Internet piracy, inefficient and non-transparent royalty collection and more. The article is devoted to the analysis of the process of updating the regulatory framework of Ukraine in the context of the signing of the EU Association Agreement. Accentuated on the characterization of the content of the Concept for Reforming the State System of Legal Protection of Intellectual Property and the draft National Strategy for the Development of the Intellectual Property Sphere in Ukraine until 2020, as a manifestation of the harmonization of legal norms between Ukraine and EU.

Keywords: Association Agreement, intellectual property, the system of state authorities, legal protection.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 5.

Постановка проблеми

В умовах глобалізації економічних відносин, інтелектуальна власність відіграє значну роль на рівні із товарами та послугами, при цьому частка ринку інтелектуальної власності має стійку тенденцію до зростання. Для забезпечення стійких економічних показників важливо обрати ефективні механізми розвитку та захисту інтелектуальної власності.

Як свідчить аналіз дипломатичних відносин, Україна впродовж декількох років є пріоритетною країною для Європейського Союзу у сфері питань з використання інтелектуальної власності. Вирішення питань щодо інструментарію виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС матиме практичне значення як на рівні формування державної інноваційної політики так і для суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання асоціації Європейського Союзу з третіми країнами і міжнародними організаціями були предметом дослідження І. Березовської, Я. Костюченка, Н. Мушак.

Вагомий внесок у дослідження проблем інтелектуальної власності, зроблено у працях В. Базилевича, Г. Башнянина, О. Бутніка-Сіверського, О. Вінник,

В. Гейця, Л. Едвінсона, В. Іноземцева, О. Кендюхова, М. Мелоуна, І. Нонаки, П. Салівана, Т. Стюарта, Г. Текючі, Д. Тіса, А. Чухна та ін. О. Харенко, В. Щербини,

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Включення до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом значної кількості сфер співпраці, серед яких і питання інтелектуальної власності та їх детальна регламентація зумовлює необхідність створення передумов для реалізації її положень.

Формулювання цілей статті

Метою роботи є аналіз змісту стратегічних документів, прийнятих Україною на виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у галузі інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах глобалізації економічних відносин, інтелектуальна власність відіграє значну роль на рівні із товарами та послугами, при цьому частка ринку інтелектуальної власності має стійку тенденцію до зростання. Для забезпечення стійких економічних показників важливо обрати ефективні механізми розвитку та захисту інтелектуальної власності.

Охорону інтелектуальної власності (ІВ) визначено одним із пріоритетів української влади, вона є одним із фокусів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Стандарти ЄС у сфері інтелектуальної власності повністю відповідають міжнародним вимогам, а тому гармонізація законодавства України із нормативними актами ЄС «підтягне» нашу державу до належного рівня. Це забезпечить Україні нове місце у міжнародному співтоваристві.

У жовтні 2017 року Кабінет міністрів затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію Україна–ЄС, у проєкті якого на сферу інтелектуальної власності припадало більше 130 завдань, кінцевий термін виконання яких визначено до кінця 2023 року.

Публічна презентація Звіту Уряду про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році викликала дискусію щодо відсотка виконаних зобов'язань.

У дворічному звіті Європейської Комісії про охорону та захист інтелектуальної власності у країнах за межами ЄС, викладено положення про те, що піратство та підробки залишаються головними проблемами України, а також неналежний захист прав інтелектуальної власності на законодавчому рівні [1].

Серед найбільш частих порушень є:

- неплатежі роялті державних ЗМІ;
- відсутність чітких правил діяльності саморегульованих організацій, причетних до інтелектуальної власності;
- низький рівень забезпечення виконання законодавства по захисту інтелектуальної власності в цифровому секторі;
- недостатній рівень кримінальної відповідальності, передбачений законодавством;
- затяжний характер судових процесів в контексті порушень прав [2].

Причинами цього є корупція та слабка інституційна здатність компетентних державних органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності, обмеження ресурсів правоохоронних органів, відповідальних за цей захист, відсутність політичної волі керівництва органів державної влади України щодо вирішення існуючих проблем, сучасна політична ситуація в Україні як додатковий ускладнюючий фактор.

Доповідь інформує про комплекс заходів з боку Європейської Комісії щодо вирішення згаданих вище проблемних питань. Серед іншого, було виділено кошти в рамках програм технічної допомоги ЄС Україні для зміцнення режиму захисту прав інтелектуальної власності (проєкт ТВІННІНГ для зміцнення правового поля України на суму 1,4 млн. євро).

Це дозволить скорегувати спеціальне законодавство в сфері інтелектуальної власності з метою спонукання української сторони посилити боротьбу з проявами порушення прав інтелектуальної власності.

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що з'являється все більше доказів, які підтверджують, що зміцнення прав ІВ є важливим фактором економічного розвитку країни, зростання цінності інновацій тощо. Належний розвиток галузі ІВ приваблює прямі іноземні інвестиції, сприяє науково-дослідницькій діяльності та переданню технологій у країнах, що розвиваються. Інтелектуальна власність як важлива складова діяльності багатьох підприємств забезпечує зростання додаткової вартості роботи та розвитку зовнішньої торгівлі [3].

В аналітичній доповіді експертів, що представляють незалежні дослідницькі центри України, за координації Інституту Євро-Атлантичного співробітництва справедливо, зазначено, що укладаючи Угоду, Україна заявляє про свою рішу-

чість перейти в нову якість: від пострадянської країни, до країни – інтегральної складової цивілізованого світу, призначення якої полягає у вдосконаленні цих принципів і їх поширенні серед інших народів [3].

Кабінетом Міністрів України розроблено проект «Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року» [4]. В перспективі, на основі запропонованих заходів буде підвищено інституційну, економічну, правову та соціальну бази до міжнародного рівня, а також дозволить в повній мірі використовувати продукти інтелектуальної власності.

Існування нової національної стратегії підкреслює, перш за все, прагнення нашої держави зміцнити інститут інтелектуальної власності. Розроблення Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності є логічним продовженням процесу удосконалення сфери інтелектуальної власності в Україні, що відбувається в межах реалізації Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009-2014 роки, та зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на використання інтелектуальної власності в якості стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки нашої країни, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України у міжнародний економічний простір.

Кожна країна світу затверджує власну національну стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності. Даний нормативно-правовий акт містить основні положення що до сучасного стану розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, мети, стратегічних напрямків та основних завдань національної стратегії, фінансового та матеріально-технічного забезпечення,

національного моніторингу та оцінка впровадження Національної стратегії, очікуваних результати від впровадження Національної стратегії.

Проаналізуємо головні положення української Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності.

Наша держава, визначаючи свій вектор подальшого економічного розвитку в сучасному геоekonomічному просторі у жорстких умовах ринкової економіки, наголосила на інноваційному шляху, який для нашої країни, виходячи з її потенціалу, є не тільки реальним, але й фактично єдиним у сучасних умовах переходу розвинених країн світу від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки.

В українській національній стратегії основною метою є забезпечення рівня правової, інституційної та соціальної бази, який відповідає міжнародно визнаним стандартам, для створення, охорони, захисту та найбільш повного використання інтелектуального потенціалу нації в інтересах розвитку конкурентоздатної економіки України, максимально заснованої на знаннях та інноваціях.

Основним завданням її є:

- удосконалення нормативної бази;
- покращення механізмів набуття правової охорони інтелектуальної власності;
- покращення стимулювання в сфері інтелектуальної власності щодо обізнаності та розвитку високої культури широких верств населення в сфері інтелектуальної власності;
- підвищення рівня освіти у сфері інтелектуальної власності;
- розширення міжнародного співробітництва;
- вирішення питань утилізації виробів, в яких реалізовані об'єкти інтелектуальної власності [4].

Фінансове та матеріально-технічне

забезпечення впровадження Національної стратегії повинно бути на рівні та в обсягах, що забезпечать подальший розвиток сфери інтелектуальної власності, у результаті чого будуть створені передумови для зростання конкурентоспроможності та досягнення успіху Україною на інноваційному шляху її розвитку.

Перспективними напрямками забезпечення моніторингу та оцінювання впровадження Національної стратегії повинні стати:

- розробка сукупності процедур і показників моніторингу та оцінювання на національному рівні, що адекватно та поетапно відображають процес впровадження положень національної стратегії;

- збір, обробка та аналіз даних моніторингу, виявлення похибок або непередбачених впливів, визначення причин їх виникнення, а також внесення необхідних поправок чи змін у зміст і форму запланованих заходів та дій;

- модернізація та оновлення системи консолідованої звітності та статистики в сфері інтелектуальної власності;

- забезпечення населення та зацікавлених органів управління достовірною інформацією стосовно умов і результативності функціонування Національної системи інтелектуальної власності;

- оприлюднення результатів проведення моніторингу результатів впровадження Національної стратегії, зокрема засобами інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Серед очікуваних результатів від впровадження Національної стратегії виокремлено:

- сприяння подальшому розвитку та функціонуванню Національної системи інтелектуальної власності на якісно новому рівні;

- забезпечення сприяння покращен-

ню конкурентоспроможного підприємницького середовища;

- зростання інституційного та функціонального потенціалу Національної системи інтелектуальної власності;

- здійснення якісної організації та координації діяльності державних органів, установ та організацій, зміцнення їхніх взаємозв'язків для забезпечення з дотримання прав інтелектуальної власності, попередження контрафакції та піратства і боротьби з цими явищами;

- зростання рівня освіти;

- підвищення рівня підготовки та кваліфікації фахівців державної системи правової охорони інтелектуальної власності;

- удосконалення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності;

- розширення ринку та зростання капіталізації інтелектуальної власності;

- створення сприятливого інноваційного клімату;

- створення ефективних механізмів забезпечення інтелектуальної безпеки в країні для надійного розвитку та збереження українського інтелекту;

- розвиток економіки України на базі інноваційної моделі;

- збереження та розвиток інтелектуального потенціалу нації;

- інтеграції України до світового співтовариства як його повноправного члена;

- покращення міжнародного іміджу України та її інвестиційної привабливості [4].

Аналіз наявної в Україні практики розроблення та ухвалення рішень дає змогу виділити найбільш типові проблеми і перешкоди, які заважають органам державної влади, відповідальним за гармонізацію, наблизитися до європейських стандартів у цій сфері. Такими недоліками є відсутність:

- чіткої, цілісної, збалансованої та

узгодженої системи планування діяльності органів державної влади, відповідальних за гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності;

- системності в підготовці нормативно-правових актів. Нерідко застосовується недемократична модель ініціювання розроблення проектів рішень;

- системного, цілеспрямованого вивчення іноземного досвіду щодо демократизації процедур спільного вироблення рішень, з максимальним урахуванням інтересів зацікавлених осіб;

- відповідних наукових розробок, перевірених якісних технологій комунікацій органів виконавчої влади із зацікавленими особами;

- традицій, сталих механізмів залучення зацікавлених осіб до процесу гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності за допомогою системних консультацій з ними на всіх етапах розроблення, ухвалення та імплементації нових рішень.

Демократизувати процес гармонізації українського законодавства у сфері інтелектуальної власності можна завдяки досягненню таких цілей:

- формування управлінської культури та професійної етики. Замінити існуючу систему планування діяльності органів державної влади новою системою стратегічного планування, наближеною до міжнародних стандартів розроблення прогностичних і програмних документів.

- упровадження нової системи підготовки нормативно-правових актів у галузі гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності, яка передбачала б таку схему:

- 1) ухвалення програми гармонізації як політичного документа;

- 2) ініціювання та розроблення Міністерством освіти і науки та ДДІВ відповідних проектів рішень і нормативно-правових актів;

- 3) узгодження проектів рішень із зацікавленими особами;

- 4) експертиза документів Міністерством юстиції України;

- 5) подання їх у встановленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України, у тому числі для внесення в разі необхідності до Верховної Ради України;

- створення законодавчо закріпленої системи проведення консультацій із зацікавленими особами, яка передбачала б чіткі механізми обов'язкових обговорень та консультацій під час розроблення гармонізованих актів законодавства, від ранньої стадії підготовки державного рішення до оцінки його впровадження, обґрунтування, а також відомостей про врахування наданих під час консультацій пропозицій.

Вважається за необхідне відпрацювати такі варіанти дій зі створення та впровадження демократичних процедур гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності:

- запровадження органами виконавчої влади систематичних консультацій з колективними консультативними органами в процесі вироблення та імплементації гармонізованого законодавства;

- розроблення з урахуванням досвіду країн ЄС, у тому числі нових членів, новітніх технологій здійснення органами державної влади ефективних комунікацій та інформування громадськості, закріплення їх у нормативних документах, створення системи контролю та відповідальності за їх дотримання;

- посилення інституційної спроможності профільних органів державної влади, відповідальних за гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності;

- запровадження системних звітів Державного департаменту інтелектуальної власності щодо пріоритетних за-

вданих гармонізації українського законодавства у зазначеній сфері;

- запровадження практики укладання двосторонніх договорів між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства щодо взяття на себе зобов'язань під час роботи з гармонізації українського законодавства, налагодження ефективної взаємодії з третім сектором, сприяння підвищенню його інституційної спроможності та впливу на ухвалення державних рішень;
- сприяння налагодженню громадського контролю за діяльністю ДДІВ, урахування результатів наукових та громадських експертиз;
- розроблення комунікативної стратегії ДДІВ;
- активне використання органами державної влади, відповідальними за гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності, у процесі взаємодії із зацікавленими особами програм електронного врядування [5].

Як було згадано вище, на виконання поставлених Угодою про асоціацію України та ЄС Кабінетом Міністрів України було затверджено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Її основними напрямками реалізації визначено:

- запровадження прозорої дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, за якої Мінекономрозвитку забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, а національний орган інтелектуальної власності виконує певні публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики у зазначеній сфері;
- реорганізація системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами;

- удосконалення національного законодавства та його гармонізація із законодавством ЄС [5].

Реформування має на меті запровадження прозорої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності, проведення законодавчих змін паралельно із реформуванням державної системи органів, що реалізують політику у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Беручи за основу конституційний принцип про залежність змісту і спрямованості діяльності держави від прав і свобод людини (зокрема прав інтелектуальної власності), наголошується першочинність оновлення законодавчого механізму права інтелектуальної власності.

Упродовж останніх десяти років декілька разів змінювалася система органів державної влади у сфері інтелектуальної власності, проте зазначені трансформації не привели до суттєвого покращення законодавчого регулювання, створення дієвих гарантій реалізації та захисту прав творців на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Спеціальний орган виконавчої влади, що реалізовує політику у сфері інтелектуальної власності періодично змінював свою назву та відомчу підпорядкованість.

Тому реалізація Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності не повинна обмежуватися формальним перегрупуванням системи органів державної влади, уповноважених здійснювати державну політику у сфері інтелектуальної власності та поверхневими законодавчими змінами.

Реформування системи охорони інтелектуальної власності має забезпечити впровадження глибинних законодавчих трансформацій, приведення існуючого нормативного масиву у відповідність до підходів, визначених Цивільним ко-

дексом України та у нормах Угоди про асоціацію, закріплення засад правової визначеності, строковості та прозорості діяльності державних органів, створення юридичних механізмів реалізації та ефективного захисту прав суб'єктів на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Наразі вирішення зазначених проблем регулювання відносин інтелектуальної власності залишається перспективним завданням вітчизняної правової системи, яке потребує свого нагального розв'язання.

Література

1. Звіт про охорону та захист інтелектуальної власності у третіх країнах. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013march/tradoc_150789.pdf (дата звернення 29.11.2018)
2. Кашинцева О. Переосмислення права інтелектуальної власності з позиції забезпечення прав людини: нові виклики — нові відповіді. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 1. С. 5–10.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 29.11.2018)
4. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. URL: <https://uba.ua/documents/ip-strategy28082014.pdf> (дата звернення 29.11.2018)
5. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249086258> (дата звернення 29.11.2018)

Reference

1. Report on the protection and protection of intellectual property in third countries (2013), available at: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013march/tradoc_150789.pdf (Accessed 29 November 2018).
2. Kashinceva O. (2015), “Pereosmisleniya prava intelektualinoi vlasnosti z pozicii zabezpechennya prav lyidini: novi vikliki – novi vidpovidi” [Rethinking Intellectual Property Rights from a Human Rights Stance: New Challenges – New Answers], *Teoriya i praktika intelektualinoi vlasnosti*, vol.1, pp.5-10.
3. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their Member States, of the other part (2015). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (Accessed 29 November 2018).
4. National Strategy for the Development of Intellectual Property in Ukraine until 2020 (2015). Retrieved from: <https://uba.ua/documents/ip-strategy28082014.pdf> (Accessed 29 November 2018).
5. On approval of the Concept of reforming the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine (2010), available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249086258> (Accessed 29 November 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2019 року